

Wolken heideblauwtjes

Het heideblauwtje kun je gelukkig nog op flink wat heidevelden aantreffen. Soms zelfs heel veel, maar een paar jaar later zijn die grote aantallen weer weg. Hoe zit dat?

Het heideblauwtje komt bij ons van oorsprong voor op liefst vochtige heidevelden, vochtige duinvalleien en, in Zuid-Limburg, graslanden.

Tekst: Voor 1980 verdween hij al uit Zuid-Limburg en het grootste deel van de duinen. Op dit moment komt hij nog voor op tientallen heideterreinen op de hogere zandgronden en in de duinen van Texel. Het heideblauwtje gaat langzaam maar zeker achteruit in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) meetnet vlinders (figuur 1). Vochtige heidevelden verdrogen door de diepe ontwatering uit het omliggende agrarisch gebied, en de steeds vaker optredende droge zomers en zware buien helpen ook niet. Dat laatste klinkt tegenstrijdig, maar door de verdroging zoeken de vlinders de vochtigste delen in het gebied op. Als het dan een keer heel veel regent (zware bui) dan lopen juist deze delen onder water en verdrinken de rupsen.

Een leger van mieren

Maar het heideblauwtje kan soms nog steeds buitengewoon talrijk zijn. Figuur 1 laat een selectie van routes zien waar het aantal heideblauwtjes tijdelijk hoog was. Dat gebeurt met name als een vochtig heideveld is geplagd. De oude vegetatie wordt dan afgeschoven en op het open zand ontkiemen jonge heideplantjes massaal: uitstekend eiwitrijk voedsel voor de rupsen van het heideblauwtje. De jaren daarna neemt het aantal heideblauwtjes enorm toe. Maar er is nog meer. De rupsen hebben voortdurend contact met mieren, en als ze klaar zijn om zich te verpoppen zoeken de rupsen een mierenest van een schubmier op of worden ze door de mieren meegenomen. Dankzij de geurstoffen die ze uitstoten, denken mieren namelijk dat de rupsen hun eigen broed zijn. Dat blijft ook zo als de vlinders uit de pop komen. Sterker nog: de mieren blijven met hun antennes contact maken en lopen over de vlinder heen zonder aan te vallen. Het heideblauwtje kan

dus in alle rust zijn vleugels oppompen en wordt als het ware 'uitgezwaaid' door de mieren. Dit is fantastisch vastgelegd in [een filmpje van Vroege Vogels](#), waar Pauline Arends en Bram Omon net uit de pop gekomen heideblauwtjes bedekt met mieren vonden. Let trouwens ook eens op hoeveel heideblauwtjes er vlogen, vooral tussen 3:20 en 4:00 minuten in het filmpje.

Duizenden kleine blauwe vlindertjes

Deze mieren kunnen snel zo'n geplagde heide koloniseren en zo vindt het heideblauwtje zijn ideale biotoop: volop jonge heidescheuten en ook nog eens beschermd door mieren. De aantallen kunnen dan razendsnel toenemen en een paar jaar kan het heideblauwtje dan bijzonder talrijk zijn. Bij een bezoek duizelt het je soms, al die honderden of duizenden kleine blauwe vlindertjes om je heen, en voor de vlindertellers valt het dan ook niet altijd mee al die heideblauwtjes te tellen.

Dat zie je ook aan de aantallen in figuur 1: tot 30.000 (over de hele vliegtijd) op het Lievelderveld, en 4.000 op de Ladijk in het Bargerveen. Dat klinkt niet alleen veel, dat is het ook. Maar kijk eens naar de foto die Jos Korenromp op het Lievelderveld maakte: daar zitten zeker 10 vlinders op een vierkante meter. De route is 800 m lang en 5 m breed, dus 4.000 m², en dan kan het hard gaan (al zaten de heideblauwtjes natuurlijk niet overal in die dichtheid).

Let in figuur 1 ook even op de routes Bargerveen – grasland Swieters en Ladijk: deze routes liggen allebei in het Bargerveen, maar terwijl het aantal heideblauwtjes op de Ladijk jaren hoog was, was het aantal op het grasland Swieters die jaren juist laag, en piekte het daar pas in 2018.

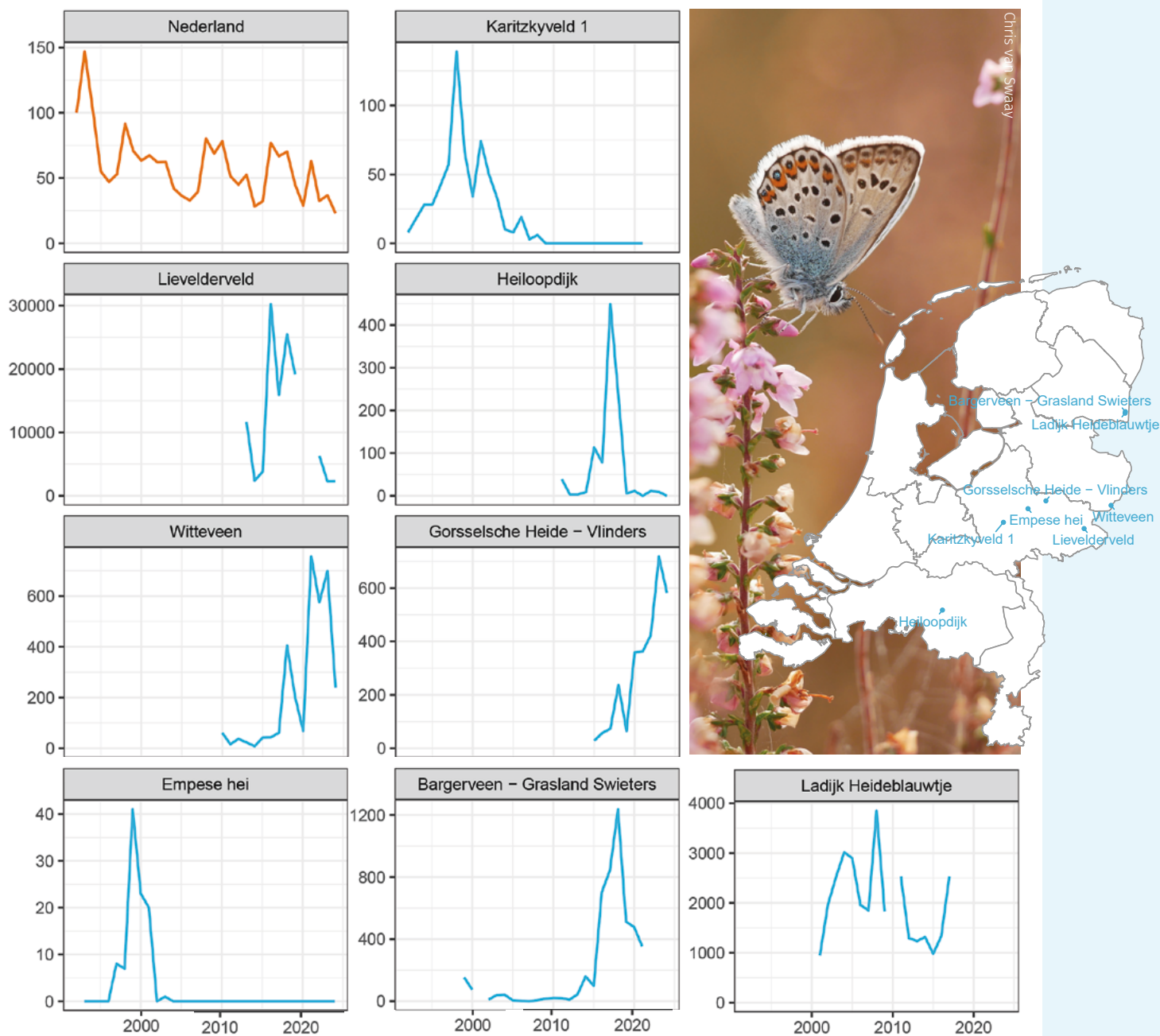
Duurzaam beheer van heide

Uiteindelijk zal de geplagde heide langzaam weer dichtgroeien, mede versneld door de stikstofdepo-

Filmpje 'Unieke samenwerking tussen heideblauwtje en mier (bron: Vroege Vogels)

Scan QR-code

Figuur 1. Landelijke index van het heideblauwtje in Nederland (oranje lijn) plus het aantal heideblauwtjes per jaar (als de routes precies eens per week geteld zouden zijn) op enkele routes van het NEM meetnet vlinders op heidevelden. Soms is enkele jaren niet of te weinig geteld, dan loopt het blauwe streepje niet door. De kaart laat de ligging van de routes zien.

sitie uit de lucht. De heideplantjes worden ouder met steeds minder sappige verse groeipunten. Door het dichtgroeien wordt de heide ook langzaam steeds minder geschikt voor de schubmieren, die vooral van de open zandige situatie net na het plaggen houden. Daarmee begint het aantal heideblauwtjes te dalen, in sommige gevallen (Karitzkyveld 1 en Empese hei) zelfs tot nul. Dat betekent overigens niet dat het heideblauwtje op deze plekken niet meer voorkomt, hij is alleen opgeschoven en zit nu op een ander recent geplagd stukje hei waar de route net niet loopt.

Moet er daarom maar zo veel mogelijk geplagd worden op onze heidevelden? Plaggen verwijdert de oude stikstofrijke vergraste vegetatie, maar daarmee ook veel belangrijke andere stoffen en mineralen (zie het pas verschenen proefschrift van Joost Vogels).

Ooit leek het een recept om nieuw leven te blazen in oude heide, inmiddels weten we dat het middel vaak erger is dan de kwaal. En al profiteert het heideblauwtje er tijdelijk van, hij kan ook prima omgaan met een duurzaam beheer van de heide zoals extensieve begrazing, bijvoorbeeld met een gescheperde kudde schapen, of gefaseerd chopperen ('heide maaien'). Maar dan is het wel belangrijk dat de omstandigheden goed zijn, dus weinig stikstofdepositie en een goede grondwaterstand. Dan kunnen we nog lang genieten van het heideblauwtje in Nederland.

Literatuur

Vogels, J. (2025) Out of balance - A stoichiometric perspective on heathland biodiversity loss. ●